

הרב יואל פרידמן

הפרשת חלה מעיסה המהולקת לעיסות קטנות

שאלות

א. מאפיייה מייצרת עיסות גדולות על ידי הכנסת כמאה ק"ג קמח למערבל, ולאחר מכן מחלקת אותן לעיסות קטנות ומשווקת אותן קפואות. האם יש עליה חיוב להפריש חלה? ב. אישה שלשה עיסה כשיעור חיוב חלה, אך מחלקת אותה לאחר מכן לעיסות קטנות ומוסיפה לכל אחת מהן תבלינים שונים – האם עליה להפריש בברכה?

א. ייצור עיסות קפואות

נאמר במשנה (חלה פ"א מ"ז):

נחתום שעשה שאור לחלק חייב בחלה נשים שנתנו לנחתום לעשות להן שאור אם אין בשל אחת מהן כשיעור פטורה מן החלה.
דעת ר' יוחנן בירושלמי היא שיש להבחין בין אדם פרטי שלש עיסה על מנת לחלק אותה לחתיכות קטנות של בצק, לבין נחתום. אדם פרטי פטור מן החלה ואילו נחתום חייב. הנוסח בירושלמי שלפנינו הוא:¹
נחתום לא בדעתו הדבר תלוי, בדעת הלקוחות הדבר תלוי שמא ימצא לקוחות והוא חוזר ועושה אותה עיסה'.
הגר"א הגיה 'שמא לא ימצא לקוחות...!', והוא מסביר שאף שהכוונה הראשונית של הנחתום היא למכור עיסות קטנות (פחות מ'כשיעור'), ייתכן שלא ימצא לקוחות, ואז יחזור ויצרף את כל העיסות לעיסה אחת גדולה ויעשה ממנה פת. לעומת זאת אדם פרטי אינו תלוי בלקוחות, ומתקיימת כוונתו הראשונית לחלק את הבצק לעיסות קטנות. כך פירש גם הרמב"ם בפירושו למשנה שם. הר"ש² לעומת זאת מקיים את הגרסה שבידנו:

1. ירושלמי, חלה פ"א ה"ה; וכן הוא בכתב יד ליידין, עי' ירושלמי, מהד' האקדמיה ללשון העברית, עמ' 317, שו' 12-13.
2. ר"ש חלה פ"א מ"ז; וכן פירש גם הרא"ש למשנה שם. הר"ש והרא"ש מצטטים את הירושלמי (מעשרות פ"ה ה"ו, מהד' האקדמיה ללשון העברית, עמ' 282, שו' 9): 'שמא ימצא לקוחות ויטבול מיד'. יש לציין

'שמא ימצא לקוחות', שכיוון שמגמתו העיקרית של הנחתום היא למכור, ייתכן שימצא מיד לקוחות שרוצים את כל העיסה, והוא בכלל לא יחלק אותה לעיסות קטנות. הרמב"ם (הל' ביכורים פ"ו הי"ט) פסק כך:

נחתום שעשה עיסה לעשותה שאור לחלקה חייבת בחלה, שאם לא תמכר יעשנה פת, אבל העושה עיסה לחלקה בצק פטורה.

הרמב"ם מדגיש שהפטור של הלש 'על מנת לחלק' הוא רק כשמתכוון לחלק את הבצק,³ אך אם מתכוון לחלק עוגות אפיות ולחמים חייב בחלה. כמו כן דין זה חל כאמור, רק על אדם פרטי אבל מאפייה חייבת בכל מקרה.⁴

יש שני אופנים של שיווק עיסות קפואות: אופן אחד הוא שהמאפייה מייצרת עיסות קפואות לנקודות אפייה ברשתות מזון גדולות; שם הן נאפות והצרכן קונה לחם או עוגות אפויים. אופן אחר הוא שהמאפייה משווקת את העיסות הקפואות (כגון בצק עלים וכדו') ישירות לצרכן. במקרה הראשון, העיסות משווקות לצרכן כשהן כבר אפיות ולכן ברור שעל המאפייה להפריש חלה.⁵ במקרה השני, כשמשווקים עיסות קפואות שאין בכל אחת כשיעור, היה מקום לומר שהמאפייה פטורה מהפרשה, שכן היא אינה נוהגת להחזיר עיסות מוכנות, ללוש אותן מחדש ולשנות את ייעודן. אך לפי סברת הר"ש שייתכן שהנחתום ימצא לקוחות שייקנו כמות גדולה מן הסחורה, וכל הכמות ארוזה באופן שהעיסות מצטרפות האחת לשנייה – חייבת המאפייה בחלה. נראה שהמחלוקת בין הרמב"ם והגר"א לבין הר"ש היא רק מחלוקת פרשנית, אך כולם יודו שכשמאפייה מייצרת בשעת הלישה את העיסות לשיווק סיטונאי, ומתכננת לשווק לצרכנים שקונים כמויות גדולות של בצק (יותר מ'כשיעור'), אזי היא חייבת בהפרשת חלה. ויש לדייק כן מן המשנה עצמה: 'אם אין בשל אחת מהן כשיעור פטורה מן החלה', אך אם יש בשל אחת מהן כשיעור – חייבת.

לסיכום, מאפייה שמשווקת עיסות קפואות, חייבת להפריש חלה בברכה.⁶

ש'ויטכול מיד' משתלב עם תחילת הסוגיה, שבה מובאת מחלוקת ר' יוחנן וריש לקיש בעניין הממרח כרי חברו שלא מדעתו – נטבל או לא נטבל.

3. וכמו כן רוב האחרונים, עי' ט"ז לשו"ע, סי' שכו ס"ק ב, בשם הבית יוסף; וכן ש"ך לשו"ע, שם ס"ק ה. ואמנם יש מן האחרונים שרצו לדייק מדברי ספר התרומה (סי' פג), שפטור אף כשכוונתו לחלק לאחר אפייה: 'וגם אין דעתם לחלקה וליקח כל אחד חלקו אלא לאכול יחד חייבת בחלה...!' אך נראה ש'לאכול יחד' הוא לאו דווקא, שאם אוכלים יחד מסתמא אופים יחד, וכן להפך; וכן כתב הגר"א בביאורו לשו"ע, שם סס"ק ז; ועי' לקט העומר, עמ' ל הערה ז.

4. הרמב"ם בפירוש המשנה שם, מסביר את ההבדל בין נחתום לבין אדם פרטי כפי שהובא בירושלמי לעיל; וכן פירשו לדבריו מהר"י קורקוס, רדב"ז וכסף משנה לרמב"ם שם.

5. בהנחה שמקום האפייה ברשת המזון שייכת למאפייה, אך אם זוהי רשות אחרת והעיסות שווקו לרשת המזון, אזי אין הבדל בין שני אופני השיווק.

6. הראב"ד שיובא להלן חולק על הרמב"ם רק בקשר לאדם פרטי, אך לכולי עלמא מאפייה חייבת בחלה.

ב. הלוקת עיסה לעיסות קטנות בטעמים שונים

1. האם יש הבדל בין נחתום לבין אדם פרטי

כאמור הרמב"ם מבחין בין נחתום לבין אדם פרטי, ועל כך חולק הראב"ד, וזו לשונו (בהשגה לרמב"ם שם):

אבל העושה עיסה לחלקה בצק פטורה. א"א נראה מן הגמרא שאף האשה שעשתה עיסתה לחלק חייבת בחלה שמא תמלך לעשותה עיסה מהיא איתתא דאתת ושאלת לרבי מונא בגין דאנא בעיא מעבד עיסתי אטרינא מהו דנסיבנא ותהא פטורה מן החלה א"ל ולמה לא אתא שאיל לאבוה אמר ליה אסור שמא תמלך לעשות עיסה...

טענת הראב"ד היא שאין הבדל בין נחתום לבין אדם פרטי, ואף אדם פרטי שמתכוון בתחילה לחלק את הבצק לעיסות קטנות, ייתכן שישתנו התנאים, ויימנע מלחלק את העיסה, וישמור בידיו עיסה כשיעור חיוב בחלה. לכן לדעתו גם אדם פרטי ה'לש על מנת לחלק' – חייב כמו נחתום. הוא מביא ראיה מן הירושלמי (חלה פ"א ה"ד),⁷ שם מסופר שאישה לשה עיסה כעין סופגנין שפטורה מן החלה, ואת חלק מן העיסה ייעדה לאפייה בתנור.⁸ היא שאלה את ר' מונא, וזה התיר לה בתחילה שלא להפריש, אך לאחר ששאל את אביו, ר' יונה, אסר 'שמא תימלך לעשותה עיסה'. מכאן שלא רק נחתום נמלך ומשנה מדעתו המקורית אלא גם אדם פרטי, ולכן גם אדם פרטי חייב.

2. דין 'על מנת לחלק' – מניעת חיוב או פטור

הרמב"ם (הל' בכורים פ"ז ה"ט) סובר שהלש עיסה על מנת לחלק פטור, אף אם לאחר מכן מצרף לחלקו עיסה נוספת באופן שיחד הן מגיעות לשיעור חיוב, כי העיסה הראשונה כבר התחייבה ונפטרה מחיוב חלה; וזו לשונו, שם:

אבל שני ישראלים שעשו כך וחזר כל אחד אחר שחלקו והוסיף על חלקו עד שהשלימו לשיעור הרי זו פטורה, שכבר היתה לה שעת חובה והן היו פטורין באותה שעה מפני שעשאוה לחלק.

הראב"ד חולק, וסובר שהצירוף יוצר חיוב חדש, וזו לשונו:

א"א אין דבר זה מחוור ואם עשו אותה לחלק והשלימו מאין לו שהוא פטור ומה בין זה לעושה עיסתו קבין והשיכן או שצרפן בסל שהן חייבין ואע"פ שראה כן בירושלמי אין השכל נותן לסמוך עליו...

מקור דברי הרמב"ם הוא בירושלמי (חלה פ"ג ה"ד):⁹

אמר רבי בון בר חייה... שני ישר' שעשו שני קבין וחלקו והוסיפו זה על שלו וזה על שלו פטורין שכבר היה להן שעת חובה ונפטרו...

7. מהד' האקדמיה ללשון העברית, עמ' 316, שו' 26-29.

8. עי' בפירוש הר"ש והרא"ש (חלה פ"א מ"ה), שמפרשים כך את הירושלמי, בקשר לשיטתם שהלש עיסה שחייבת על מנת לבשלה או לעשותה סופגנין – פטור (בניגוד לשיטת ר"ת).

9. מהד' האקדמיה ללשון העברית, עמ' 323, שו' 44-47.

דין זה מפורש הוא בירושלמי, אך הראב"ד כותב: 'ואע"פ שראה כן בירושלמי אין השכל נותן לסמוך עליו'. ובאמת יש להבין מדוע כשיש שתי עיסות, שבכל אחת מהן פחות משיעור חיוב, ומוסיפים לאחת מהן עיסה נוספת עד שהן מגיעות יחד לשיעור חיוב – חייבות בחלה, ואילו במקרה דנן פטורות? לפי דעת הרמב"ם הלישה היא שעת החיוב, ולכן מחשבתו של האדם הלש בשעת הלישה היא הקובעת. 'דעתו לחלק' אינה רק הופכת את העיסות לכאלו שאין בהן שיעור ונמנע מהן חיוב חלה, אלא גורמת שייפטר מחיוב שהיה, כלשון מהר"י קורקוס (לרמב"ם שם): 'וכיון שירד לה תורת חיוב ונסתלק כשחלקו אותה – הרי היא כאלו הורמה חלתה...!'. לדעת הראב"ד 'הלש על מנת לחלק' אינו פטור. כוונתו בשעת הלישה קובעת לעניין זה שאנו רואים את העיסה כמחולקת,¹⁰ ולכן היא אינה כשיעור חיוב חלה. ולכן לאחר מכן, כשיצרפו לאחת מן העיסות עיסה נוספת ויחד יגיעו לשיעור חיוב, תתחייב עיסה זו בחלה.¹¹

3. מחלק לעצמו או מחלק לאחרים

בכל המקרים של 'לש על מנת לחלק' שמובאים במשנה ובירושלמי, מדובר שמחלק את העיסה לכמה אנשים. נמצא שלכל אחד מהם יש חתיכה של עיסה פחותה משיעור חיוב, ולכן הלש פטור מן החלה. השאלה היא האם גם כשאדם לש עיסה ומחלק אותה לעיסות קטנות עבור עצמו – נחשב 'לש על מנת לחלק'? הרמב"ם, כדרכו, העתיק את המקורות מתוך המשנה והירושלמי, ולכן ההבנה הפשוטה היא שרק כשמחלק לאחרים נחשב 'לש על מנת לחלק'.

הר"ש (חלה פ"ד מ"ב) מביא את הירושלמי שמזכיר הרמב"ם (הובא לעיל: 'אמר ר' בון... שכבר היה להן שעת חובה...'), אך מסקנתו היא שכשמוסיף עיסה ויחד יש בהן כשיעור – שוב חייב בחלה. לדעתו הירושלמי פוטר כי מדובר במקרה שהפרישו חלה לפני החלוקה, ולכן אין התוספת מחייבת: 'והיינו דקאמר שכבר היה להן שעת חובה ונפטרו ע"י הרמת חלה'.

המהר"י קורקוס שם, מעיר שהר"ש נדחק לפרש כן את הירושלמי כי הוא סובר שהלש עיסה על מנת לחלקה לעיסות שאינן מצטרפות – פטור מחלה גם אם הוא מחלק לעצמו, אך הרמב"ם חולק על כך, ולכן הוא מפרש את הירושלמי כפשוטו.¹² אמנם רבים חולקים

10. וכן הסביר הרשב"א (פסק חלה, השער השני, הוצ' מוסה"ק, עמ' עח), ובאמת הרשב"א מסכים עם הראב"ד, ומבאר את הירושלמי שהביא הרמב"ם בלשון תמיהה ולא בניחותא, עי' רשב"א שם (הוצ' מוסה"ק, עמ' צב); ועי' מאירי, חלה פ"א מ"ה, ד"ה המשנה החמישית.

11. מחשבתו של אדם קובעת בשעת הלישה גם בעניין 'הלש עיסה על מנת לעשותה סופגין', לאמור הלש עיסה עבה ומתכוון לבשל או לטגן אותה. לדעת הר"ש (חלה פ"א מ"ה), פטור, והוא משווה בין 'הלש עיסה על מנת לעשותה סופגין' לבין 'הלש על מנת לחלק'. ואמנם ר"ת חולק על ר"ש, אך עיקר המחלוקת היא האם סופגין נחשבים לחם אם לאו, עי' ספר הישר, חלק החידושים, מהד' שלזינגר, סי' שמד; תוס', פסחים לז ע"ב, ד"ה דכולי; תוס' הרשב"א לפסחים שם; סמ"ג, עשה קמא; רא"ש, הלכות קטנות סי' ב.

12. עי' עוד מהר"י קורקוס לרמב"ם, פ"ו הי"ט, ושם הוא מביא את הנהגתו של מהר"ם מרוטנבורג (מובא ברא"ש הלכות קטנות, הלכות חלה סוף סי' ב), שכאשר לשו עיסה על מנת לבשלה ביקש לאפות חלק קטן מן העיסה, ובאופן זה חייב בחלה לכולי עלמא (אף לר"ת). ומכאן שסובר שכשמחלק לעצמו

על הרמב"ם בנקודה זו. הראב"ד שהזכרנו לעיל (הל' ביכורים פ"ז ה"ט) בוודאי חולק על הרמב"ם, שכן השווה בין 'לש על מנת לחלק' לבין 'עושה עיסתו קבין', ושם מדובר במקרה שאדם אחד לש כמה עיסות שהן פחות משיעור חיוב. מלבדם רבים מבעלי התוספות סוברים כן. ר' יחיאל מפריס היה מסופק שמא יש לפטור מחלה עיסה שהייתה מיועדת להכנת אטריות (וירמישלו"ש = vermicelles)¹³, ולאחר מכן חילק אותן להרבה קדרות.¹⁴ וכמו כן התוספות (ברכות לח ע"א):

ור' יחיאל ז"ל היה מסופק אם וירמשי"ש חייבין בחלה משום עושה עיסתו בצק כדי לחלקה פטורין מן החלה דלית בהו שיעורא הכא גבי וירמשי"ש נמי פעמים מחלקן שאין משימין שיעור חלה בקדרה אחת אך היה מצריך ליקח חלה בלא ברכה בשביל הספק.

וכדעתו של רבנו יחיאל פסק רבנו פרץ,¹⁵ ודבריו מובאים גם במרדכי (ברכות ס' קכא). כעין זה כתב רבנו שמחה שמוזכר בהגהות מיימוניות,¹⁶ וזו לשונו:

כתב רבינו שמחה הא דאמרינן העושה עיסה ע"מ לחלקה בצק פטורה, לא תימא דווקא לחלקה בין שתי נשים אלא אפילו לחלק לעצמו או אפילו לעשות ממנו בצקות קטנות פטורות עד שלא יצרפם התנור; אבל צירוף התנור מחייב בחלה או צירוף סל כמו שפירשנו בפנים גבי אפיית המצות.

וכן נפסק בשו"ת 'בית אפרים' (ב ס' סט),¹⁷ ומבואר שם שאם מחלק באופן שהעיסות אינן מצטרפות ואין בכל אחת מהן שיעור חיוב, ובאופן שאין חשש שיימלך, פטור מן החלה. כי מדוע נבדיל בין לש על מנת לחלק לעצמו לבין לש על מנת לחלק לאחרים? בשניהם אנו רואים בשעת הלישה את העיסות כמחולקות. כך מסביר את שיטת רבנו יחיאל גם הנודע ביהודה בספר צ"ח (ברכות לז ע"ב סד"ה לחם) וכך הוא פוסק גם למעשה.

לפי הסבר זה יש לומר שהספק של רבנו יחיאל אינו האם דין 'על מנת לחלק' הוא במקרה שמחלק לאיש אחד או לכמה אנשים. ברור ופשוט שגם המחלק לאיש אחד אם מתכוון לחלק, בעיקרון יש לזה דין של 'על מנת לחלק'. הספק הוא עד כמה יש לראות את החלוקה של העיסות לקדרות כעיסה מחולקת. ויש לציין שבהצעת ספקו של רבנו יחיאל כותב רבנו פרץ: 'לפי שאין רגילות לבשלן שיעור חלה יחד...' – אין מדובר על כך

חיישינן ל'מימליך'. אך לענ"ד יש לדחות, שכן חשש זה הוא רק שכאשר אופה חלק מן העיסה ייתכן ויימלך ויאפה את כולה; אך בלא אפיית חלק מן העיסה לא חיישינן ל'מימליך'.

13. עי' ספר הישר, שם, עמ' 215.

14. ר' יחיאל מפריס פוסק כר"ת, שעיסה עבה שמבשלים או מטגנים - ברכתה 'המוציא', אך על אטריות אין מברכים 'המוציא' כי אין בהן 'תוריתא דנהמא'; עי' ס' הישר שם.

15. הגהות ר' פרץ לסמ"ק, ס' קנא (מהד' רלבג, עמ' קג); שם ס' רמו (מהד' רלבג, עמ' רנ-רנא); תוס' ר' פרץ פסחים לז ע"א (מהד' וילמן, עמ' פב); תוס' מהר"ם בתוך שיטת הקדמונים למסכת יבמות, מ ע"א (מהד' בלוי, עמ' פא); כלבו ס' פט (מהד' דוד אברהם, ח"ה, עמ' תרנה-תרנו); ועי' תוס' הרשב"א משאנץ, פסחים לז ע"ב, ד"ה דכו"ע (מהד' האדר"ת, עמ' צט-ק).

16. סוף ספר זרעים לרמב"ם (מהד' פרנקל, עמ' תקסח).

17. ובלשונו שם: 'אמנם כל החרדה שהחרידו עלינו דבאדם אחד לא שייך זה לא ידעתי למה...!'

שהחלוקה לעיסות קטנות נובעת רק מרצונו של הלש, אלא על כך שכנראה לא הייתה אפשרות טכנית לבשל או לטגן את כל העיסה יחד, ולכן ייתכן שיש לראות את העיסה כמחולקת.

לפי הנאמר לעיל (ולדעה זו) אם לשים עיסה אחת, ובהמשך מחלקים אותה ומוסיפים לכל אחת מן העיסות תבלינים שונים לגמרי, באופן שאין אפשרות לצרף את העיסות (כגון עיסה מתוקה ומלוחה וכדו'), עיסה זו פטורה מחלה; ולמעשה יפריש בלא ברכה, כי לשיטת הרמב"ם אין זה לש 'על מנת לחלק'.

לעומת זאת, הגר"א¹⁸ כותב שפשוט שדין 'הלש על מנת לחלק' הוא רק כאשר מתכוון לחלק לאנשים הרבה, והוא מביא לכך שלוש ראיות – שתיים מן המשנה והאחת מן המנהג:

1. נאמר במשנה (חלה פ"א מ"ז): 'נשים שנתנו לנחתום לעשות להן שאור... ואילו דין 'על מנת לחלק' היה גם באשה אחת, מדוע ציינה המשנה נשים הרבה?
2. במשנה (שם מ"ו), נאמר: 'חלות תודה ורקיקי נזיר... למכור בשוק חייב', והלא לצורך חלות תודה ורקיקי נזיר היו שלוש חלות ששיעורם הכולל היה עישרון, שהוא פחות משיעור חיוב חלה. ואף שהוא לש את העיסה על מנת לחלק לשלוש עיסות נפרדות – חייב בחלה!

3. המנהג המקובל מאבותינו ואבות אבותינו (סה"ת, הסמ"ג, הסמ"ק, המרדכי ושאר פוסקים), שמפרישים חלה בשבתות וימים טובים אף שלשו כמה עיסות ללחם משנה לכל סעודה. מכל הנ"ל יש להסיק שהלש על מנת לחלק לעצמו – חייב בחלה.

אך לאור האמור ולאור ההסבר של הנודע ביהודה ושו"ת 'בית אפרים', שרק כאשר לשים על מנת לחלק באופן שהעיסות אינן מצטרפות יחד, ורק כאשר ברור שהלש לא יימלך מן החלוקה, פטורים מן החלה – אין שום קושיה מן המשנה ומן המנהג. כי בכל המקרים שמזכיר הגר"א מדובר שהחלוקה בין העיסות היא שרירותית, ואינה יוצרת חלוקה מהותית. לדוגמה: כששלש כמה עיסות ללחם משנה – אין בכך באמת חלוקה ואיננו רואים את העיסה כמחולקת. אך כאשר לש עיסה ומתכוון לחלק ביניהן כי אין אפשרות לאפות אותן יחד, או כאשר יש הבדלי טעמים ואין העיסות יכולות להצטרף – יש לראות את העיסה כמחולקת ולכן פטור מן הפרשה.

סיכום

א. מאפייה שמייצרת עיסה גדולה על מנת לחלקה לעיסות קטנות אשר אין בכל עיסה כשיעור חיוב חלה, חייבת להפריש חלה בברכה.

ב. אדם פרטי הלש עיסה אחת שיש בה שיעור חיוב בחלה ומתכוון לחלק אותה לעיסות קטנות שאין בהן שיעור, ולאחר הלישה להוסיף לכל עיסה תבלינים שונים, וכל עיסה שונה מחברתה עד כדי כך שאין מעוניינים בעירובן – עליו להפריש חלה ללא ברכה. אף שמדברי הרמב"ם (הל' בכורים פ"ו הי"ט-ה"כ; שם, פ"ז ה"ט-ה"י), השו"ע (יו"ד סי' שכו

18. שנות אליהו, חלה פ"א מ"ו; ביאור הגר"א לשו"ע, יו"ד סי' שכו ס"ק ז.

סעי' ב-ד), והש"ך (לשו"ע שם ס"ק ה) משמע¹⁹ שרק כאשר לש על מנת לחלק לאחרים – פטור, וכן פסק בביאור הגר"א (שם); נראה שבמקרה הנ"ל, שמחלק את העיסה לעיסות שאינן יכולות להצטרף, יש להפריש ללא ברכה. וכך פסקו למעשה שו"ת 'בית אפרים' (שם), הנודע ביהודה בספר צל"ח (שם), החזון איש (יו"ד סי' קצח ס"ק ב-ג),²⁰ כי חוששים לדעות שגם כאשר כוונתו לחלק לעצמו פטור, דעות הראב"ד, הר"ש, רבנו יחיאל מפריס, רבנו פרץ ועוד.

19. רק משמע, כי הם לא כתבו במפורש 'לש על מנת לחלק לאחרים', וייתכן שלא דווקא. ועי' פתחי תשובה לשו"ע, סי' שכו ס"ק ב, מביא משם הלבוש, הדרישה והב"ח, שכתבו שדווקא 'לש על מנת לחלק לאחרים', אך אני לא מצאתי; ודברי הש"ך קצת יותר מפורשים.
20. ועי' בשו"ת שבט הלוי, ח"ד סי' קמה, שכתב שאין רגילים להיזהר בכך, והמברך יש לו על מי לסמוך; ובשמירת שבת כהלכתה (ח"ב פמ"ב סעי' יא) נפסק כחזו"א.